

ASPECTE ALE EMIGRAȚIEI ROMÂNEȘTI ÎN STATELE UNITE ALE AMERICII DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA, REFLECTATE ÎN CORESPONDENȚA UNUI EMIGRANT CU FAMILIA¹

Petru ARDELEAN*

ASPECTS OF THE ROMANIAN IMMIGRATION FROM THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY IN THE USA, REFLECTED IN THE CORRESPONDENCE OF AN EMIGRANT WITH HIS FAMILY

Abstract

One of the serious problems of the peasants point from the end of the 19th century and the beginning of the 20th century was, undoubtedly, that of the constantly increasing mass immigration to other places, which could offer a better way of living. The appearance, complexity and magnitude taken by the phenomenon are a strong side of the crisis which the rural population was passing at that time, crisis involving economic, social, political, demographic, psychological issues etc.

This work is based on a number of letters sent from those remaining in country (family, friends) to the left in America, in this case Ioan Ardelean from Ucuriș, region Crișana, which he kept them, and are now in the personal archive of his grandchildren. It is important to follow in these letters the hard life of those at home experiencing poverty, especially the permanent need of money.

Key words: Romanian, Immigration, 20th Century, Correspondence, United States of America.

Una dintre problemele grave ale chestiunii țărănești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a fost, fără îndoială, cea a creșterii în mod constant a emigrărilor în masă spre alte zone, care puteau oferi un trai mai bun. Apariția, complexitatea și amploarea luată de fenomen sunt o latură a puternicei crize prin care trecea populația rurală în acel moment temporal, criză ce implică aspecte de ordin economic, social, politic, demografic, psihologic etc. Românii din Austro-Ungaria, emigrați către noul „pământ al făgăduinței”, raportat la numărul locuitorilor sunt mai puțini, comparativ cu austriecii, slovacii, maghiarii, cehii sau croații². Situația tot mai grea

* Universitatea Vasile Goldiș Arad, petruardelean@yahoo.com.

¹ Scrisorile folosite în această lucrare fac parte din arhiva personală a familiei Gâlcă Ilie și Ana din Timișoara care, prin bunăvoința lor, mi le-au pus la dispoziție. Ioan Ardelean, bunicul d-nei Ana Gâlcă, unul dintre mulții emigrați plecați în America, este personajul principal al acestor scrisori. Născut la 12 septembrie 1885 în Ucuriș. Tatăl se numea Ardelean Iosa, născut tot în Ucuriș la 1843, iar pe fratele său Ardelean Petru, născut la 29 iunie 1868. A fost căsătorit cu Mârnea Iuliana, născută la 27 martie 1901 în Ucuriș (În acest sens vezi Petru Ardelean, *Terra Ucrus. Pământul Ucuriș*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2007). A fost plecat în America de două ori, în perioada anilor 1910 – 1919. În acest sens este relevant pașaportul de întoarcere, eliberat la 18 august 1919 de către Legația Română în Statele Unite ale Americii (vezi anexe). Le adresez mulțumiri deosebite! Traducerea din limba maghiară a unor scrisori a fost realizată de d-ra Gabriela Martin, căreia de asemenea îi mulțumesc.

² Gelu Neamțu, *Ciobani români în Montana, S.U.A. 1907-1913*, Editura „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2002,

de acasă, precum și mirajul câștigului, îi determină pe țăranii români să lase coarnele plugului pentru fabricile și uzinele americane.

Fenomenul emigrării spre America a cuprins în epocă întreaga Europă. Dacă în prima parte și până la jumătatea a secolului al XIX-lea majoritatea contingentelor de emigranți au fost date de către țările din apusul și nordul continentului, în a doua sa jumătate și în prima parte a secolului al XX-lea fenomenul a cuprins tot mai mult partea sudică și estică a Europei³. Agențiile de emigrare pătrund tot mai des în lumea rurală, unde exista un imens izvor de posibili emigranți. Astfel, vasele care urma să-i ducă pe aceștia spre „noul Canaan”, ale agenturilor *Cunard* sau *Pool*⁴, începeau să fie tot mai pline de emigranți din Italia, Austro-Ungaria sau Rusia.

O primă problemă care se ridică la acest moment este cea a *cauzelor* care au dus la dezvoltarea acestui fenomen, cauze în general comune pentru majoritatea zonelor. Un prim răspuns la această problemă ni-l oferă Iosif Ion Șchiopul, în lucrarea *Românii din America. O călătorie de studii în Statele Unite*, apărută în paginile revistei *Luceafărul* din Sibiu, pe parcursul mai multor numere din anul 1913, în care spunea următoarele: „Cauzele cele mai puternice cari determină emigrarea în America au fost și rămân *cauzele economice* (subl. ns. P.A.). Oricât de ispititoare ar fi scrisorile din America; oricât de convingătoare îndemnurile agenților de tot felul, – românii noștri n’ar fi luat în mână toiagul pribegiei, dacă în afară de aceste motive subiective nu i-ar fi influențat și alte motive obiective, făcându-i chiar accesibili pentru motivele subiective. Înțelegem cauzele economice”⁵. La nivel rural putem spune că aceste cauze economice pornesc în primul rând de la lipsa sau insuficiența pământului. Țăranii de pe domeniile stăpânilor de pământ, fie că vorbim de Episcopiile Romano-Catolică sau Greco-Catolică de Oradea, sau de diferiți conți, nu reușeau să își procure veniturile necesare pentru a putea avea un trai decent. *Tribuna Poporului*, în numărul din 18/30 iulie 1898, sub titlul *Îmbunătățirea stării economice a poporului* discută despre faptul că în domeniul comerțului și al industriei românii din zonă i-au lăsat pe străini „să le practiceze și pe banii noștri să-și bată joc de noi”⁶. Constatarea pe care o face despre situația țăranului român este că acesta nu își poate vinde produsele sale decât la prețuri foarte mici, iar ce are nevoie să cumpere, achiziționează la preț mult mai ridicat: „Săteanul român când merge la oraș să cumpere ceva, numai de la străin poate cumpăra. Dacă voește să-și vândă produsele sale, numai la străin le poate vinde. Și ce e mai dureros ...! Vinde ieftin și cumpără scump. Noroc pe sătean că nu are atâtea pretențiuni. (...) Ce să mai zicem de comerțul de la sate, care cu puține locuri – tot e în mâna evreului. Și aici e și mai rău. Negoț rău se vinde cu 3-4 prețuri”⁷. În acest sens, pentru o ridicare a țării se dă îndemnul ca să se înființeze centre de comerț și de industrie cu filiale la sate, prin care cei săraci să fie ajutați prin împrumuturi ușoare sau premii: „ar fi de dorit ca în sate să se înființeze „magazine de bucate” unde să păstreze bucatele, și numai când au preț bun să se vândă”, iar în centrele comerciale să se înființeze „casse de cumpărare și mijlocire” cu rolul ca să-i scape pe țăranii români de mijlocirea evreiască”⁸.

Dacă la început au fost timide, emigrările au sporit an de an, devenind o problemă pentru autoritățile austro-ungare, dar și pentru partidele românești, care au încercat să impună o serie de restricții pentru posibili doritori de emigrare. Ziarul *Adevărul* din 29 octombrie 1907 scria următoarele: „Dacă vreți domnilor ca să faceți capăt emigrărilor,

p. 20.

³ Egyed Ákos, *Problema emigrării țăranimii din Transilvania la începutul secolului al XX-lea*, în *Acta Musei Napocensis*, VII, 1970, p. 365.

⁴ Stelian Popescu – Boteni, *Relații între România și S.U.A. până în 1914*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 150, nota 29; Egyed Ákos, *op. cit.*, p. 367.

⁵ Iosif Ion Șchiopul, *Românii din America. O călătorie de studii în Statele Unite*, în *Luceafărul*, nr. 9, 1913, p. 295.

⁶ *Îmbunătățirea stării economice a poporului*, în *Tribuna Poporului*, Arad, nr. 135 din 18/30 iulie 1898, p. 662.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

atunci dați poporului pământ, dați poporului drepturi egale”⁹.

Alături de aceste cauze, putem semnală și altele, între care creșterea sarcinilor fiscale, precum și îndatorarea țărânimii față de bănci¹⁰ și cămătări. Într-un „Contract de vânzare – cumpărare” (contract numit de vânzare-cumpărare, dar în același timp de dare în ținere) între două părți: Pater Florian și soția Popa Ileana, în calitate de vânzători, și Ardelean Ioan, în calitate de cumpărător, ambele părți din satul Ucuriș, se preciza faptul că „sus numitul cumpărător (Ardelean Ioan n.n.) preia domeniul vândut la prețul stabilit (de 2640 coroane) din care se obligă să restituie împrumuturile următoare: Bihoreana Oradea 1300 coroane, Victoria Arad 240 coroane, Asociația Gospodarilor din Tinca 220 coroane, Puszkó Gyóras locuitor al satului Ucuriș 240 coroane, Vlad Peter, Mocz Simon, Pater Florian, Mocz Onucz și Vlad Roman ca giranți respectiv restituirea sumei la Banca Bihoreana Oradea de 255 coroane în vederea stingerii datoriilor creditate”. Așadar, cei doi vânzători, Pater Florian și soția Popa Ileana, având credite la diferite bănci sau asociații, în momentul vânzării gospodăriei prin dare în ținere cumpărătorul se obliga la plata acestor datorii, deși nu intra în posesia decât a unei jumătăți: „cumpărătorul intră în drepturi depline cu condiția de uzus fruct viager asupra unei jumătăți”, restul rămânând vânzătorilor până la moartea acestora¹¹.

La aceste cauze se poate adăuga și *factorul psihologic*, mai ales din momentul în care cei câțiva plecați în America trimit acasă scrisori, bani sau diferite obiecte¹², determinând astfel și pe cei care erau în cumpănă să plece și ei. Dorința tinerilor de a scăpa de armată, precum și marele avânt al industriei și al dezvoltării Statelor Unite, care duceau lipsă de forță de muncă brută, pentru lucrări grele ce nu necesitau o pregătire specială, pot fi considerate alte cauze ale amplificării fenomenului¹³.

În aprilie 1907 ia ființă la Budapesta o „comisie de emigrare” pentru a studia problema emigrărilor sau a „comerțului cu oameni”¹⁴. Ancheta realizată identifică câteva din cauzele emigrării: nemulțumirea generală, impozitele grele, lipsa de pământ, aparatul polițienesc ce domină în administrație, scăderea sentimentului moral, scăderea dragostei de neam și de patrie, plata slabă a muncitorilor, marea proprietate funciară, precum și proasta administrație¹⁵. *Budapesti Hirlap* se întreba dacă plecarea în America nu este cumva și un dor de aventură sau trădare de patrie¹⁶. N.C. Zamfirescu scria în ziarul *America*, în 1911, despre cauzele emigrării, următoarele: „...mulți dintre noi nu venim aici, în țări străine, de florile mărilor, ci din pricina asupririlor ungurești, din cauză că mulți ne înăbușim în atmosfera infectă a cârmuirii ungurești în fruntea căreia sunt atâtea trântori, cari după ce jefuiesc poporul cum le vine mai bine, mai introduc atâtea legi ale

⁹ *Adevărul* din 20 iulie 1907 apud Egyed Ákos, *op. cit.*, p. 370.

¹⁰ Despre rolul avut de băncile românești și instituturile de credit în rândul românilor, atât în Transilvania, cât și a celor emigrați vezi: Mihai D. Drecin, *Banca „Albina” din Sibiu – instituție națională a românilor transilvăneni (1871-1918)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982; Idem, *Banca „Albina” din Sibiu între New York și București (1911-1912)*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, XXVII, 1987-1988, p. 335-349; Lucian Dronca, *Băncile românești din Transilvania în perioada dualismului Austro-Ungar (1867-1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003; Idem, *Din politica financiară a românilor ardeleni. Banca „Economul” din Cluj (1886-1918)*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999; Idem, *Activitatea Băncii „Victoria” din Arad (1887-1918)*, în *Banatica*, 14, 1996, p. 301-346; Idem, *Les relations entre la Banque „Victoria” et les Roumains émigrés en Amérique (1907-1918)*, în *Transilvanian Review*, vol. V, nr. 2, 1996, p. 176-180; Ioan Pușcaș, Ioan Popovici, *Din istoricul Institutului de Credit și Economii „Bihoreana”*, în *Lucrări Științifice, seria Istorie-Științe Sociale-Pedagogie*, Oradea, 1971, p. 107-114; Stelian Popescu-Boteni, *op. cit.*, p. 158-167.

¹¹ *Contract de vânzare-cumpărare* între Pater Florian și soția Ileana pe de o parte, și Ardelean Ioan de cealaltă parte, aflat în arhiva familiei Gălcă Ilie și Ana din Timișoara.

¹² „... zic frate Ioane că un ceas de jebu nu merit eu de la tine pentru osteneala mea (...) trimitem un ceas de faimă de jeb țoloi răsplăti eu ...” (Scrisoarea din 22 aprilie 1914 vezi anexe).

¹³ Șerban Drutzu, *Românii din America*, București, 1926, p. 10.

¹⁴ Gelu Neamțu, *Unele aspecte privind emigrarea românilor din Transilvania în Statele Unite ale Americii la 1907 și 1911*, în vol. Sabin Manuilă, *Istorie și demografie*, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1995, p. 149.

¹⁵ *Ibidem*, p. 149.

¹⁶ *Extra Hungariam non est-ita*, în *Tribuna Poporului*, Arad, nr. 214 din 15/28 noembrie 1901, p. 1-2.

căror paragrafi se lovesc cuvânt de cuvânt de interesele noastre naționale”¹⁷.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea numărul emigranților din zona Transilvaniei este aproape nesemnificativ, necunoscându-se în mod oficial decât numele câtorva persoane, între care și Gheorghe Pomuț din Jula (1818 – 1882), care după ce participă ca și ofițer în armata Austro-Ungară în timpul revoluției de la 1848 emigrează apoi în America, unde se înrolează ca și voluntar în războiul de secesiune¹⁸. Numărul emigranților începe să crească în preajma anilor 1880-1885, dar adevăratul debut al fenomenului emigrării se produce după 1894¹⁹. Primii emigranți din Transilvania au fost sașii, urmați de unguri și de români. Din numărul mare de emigranți, aproape trei sferturi erau țărani, după care urmau micii meseriași (mai ales din rândul populației germane)²⁰. Românii au purces spre S.U.A. aproximativ în același timp cu alți sud-est europeni pentru a-și face un viitor și să se întoarcă acasă cu bani²¹. Sam Beck identifică 4 perioade în evoluția emigrării românilor spre America²²:

1. *Perioada emigrării muncitorilor (a țărănimii)* – în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea și primele decenii ale secolului XX. În această perioadă se poate vorbi despre emigranții necalificați („labourer”), un fenomen indus de oportunitățile economice pe de o parte, și de lipsuri de cealaltă parte. „Între cei dintâi emigranți români în America vor fi fost, fără îndoială, mare parte și aventurieri, cari au părăsit patria, ca în lumea nouă să facă averi cum au făcut atâția alții, iar în lumea veche să li se piardă și amintirea. Majoritatea covârșitoare a emigranților români au alcătuit-o însă în trecut și o alcătuiesc și acum oamenii năcăjiți, cari au părăsit vatra strămoșească ca în lumea nouă să-și încerce norocul și să câștige atâta ca să-și poată răscumpăra moșiile încărcate de datorii”²³.

2. *Perioada emigrării politice (a burgheziei)* – după cel de-al doilea război mondial. Emigrările din această perioadă sunt rezultatul schimbărilor politice din estul Europei. Mulți dintre emigranți au fost intelectuali, administratori sau politicieni implicați în diferite guverne interbelice, precum și o serie de clerici²⁴.

3. *Perioada reunificărilor familiale* – după anul 1965. Criteriile de emigrare în această perioadă sunt ambigui, devenind o mixtură de motive politice și economice.

4. *Perioada exilului* – după 1978-1980, numită și „perioada exilului inteligenței românești”, cu un număr relativ scăzut de emigranți, majoritatea refugiați politic.

Ultimele două perioade sunt considerate cele mai puțin omogene, emigranții venind din toate straturile societății românești moderne.

Cei interesați de situația emigranților de la începutul secolului au realizat o serie de statistici prin care să exemplifice explozia fenomenului. Astfel, Șerban Drutzu publica următoarele statistici la 1926²⁵:

¹⁷ America, Cleveland, Ohio, VI, nr. 15 din 18 febr. 1911, p. 1 apud Gelu Neamțu, *op. cit.*, p. 147.

¹⁸ Liviu Patachi, *La participation d'un roumain dans la guerre civile d'Amérique, 1861-1865: Gheorghe Pomuț*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, IV, nr. 1, 1965, p. 25-38.

¹⁹ Gelu Neamțu, *Unele aspecte privind emigrarea ...*, p. 144; Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX (Cercetări de demografie istorică)*, Editura Științifică, București, 1971, p. 93; Intervalul 1899-1914, fenomenul emigrării spre S.U.A. a fost reprezentat de 382045 persoane (*Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 294).

²⁰ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 294.

²¹ Sam Beck, *The Study of Romanian Americans*, în vol. *The United States and Romania. American-Romanian relations in the twentieth century*, Edited by Paul D. Quinlan, Woodland Hills, California, 1988, p. 33.

²² *Ibidem*, p. 35-36.

²³ Iosif Ion Șchiopul, *op. cit.*, nr. 8/1913, p. 259.

²⁴ I.I. Șchiopul prezintă în nr. 10/1913 al revistei *Luceafărul* o listă cu preoții ortodocși, greco-catolici și catolici români, precum și bisericele la care slujesc în America. Astfel, Biserici ortodoxe românești existau în Cleveland (Ohio) – pr. Ilarie Serb; Youngstown (Ohio) – pr. Ilie Pop; Alliance (Ohio) – pr. Teofil Roșca; Farrel (Pennsylvania) – pr. Ion Podea; Erie (Pennsylvania) – pr. Iuliu Holdăr; Indiana – Harbour (Indiana) – pr. Simion Mihăilțianu; Indianapolis (Indiana) – pr. Octavian Mureșianu; Gary (Indiana) – pr. Romul Doctor; Newark – fără preot. Biserici Greco-Catolice existau în: Cleveland – pr. Aurel Hațeganu; Youngstown – pr. Alexandru Pop; Aurora (Illinois) – pr. Ion Pop; Scalp-Level (Passadena) – pr. Lichirie Ungurianu; iar Biserică Catolică exista în Trenton (New York) – pr. Dr. Epaminonda Lucaciu.

²⁵ Șerban Drutzu, *op. cit.*, p. 15.

Anul emigrării	Nr. emigranților
1899	99
1900	398
1901	761
1902	2033
1903	4740
1904	4364
1905	7818
1906	11425
1907	19200
1908	9629
1909	8041
1910	14199
1911	5311
1912	8329
1913	13451
1914	24070
1915	1200
1916	953
1917	522
1918	155
1919	89
1920	898
1921	5925
Total	143610

Anul emigrării	Nr. emigranților
1908	5264
1909	1352
1910	1834
1911	5230
1912	5824
1913	3156
1914	3837
1915	899
1916	138
1917	61
1918	61
1919	60
1920	21490
1921	8603
Total	57809

a) Românii (considerați ca națiune), care au emigrat în Statele Unite de la 30 iunie 1899 până la 30 iunie 1921.

Deci, dacă la 1899 numărul emigranților nu se ridică decât la 99, acesta crește în mod simțitor în fiecare an, în 1902 depășind 2000. Anul 1906 înregistrează depășirea cifrei de 11.000, iar 1907 pe cea de 19.000. Urmează o perioadă de doi ani în care scăderea este simțitoare, sub 10.000. În schimb, vârful emigrărilor s-a constatat în anul 1914 – 24.070. După aceasta numărul scade drastic în anul următor în jurul a 1200 emigranți, iar în anii următori scăderea este vertiginoasă, până în 1919, când sunt înregistrați doar 89.

Se observă, astfel, o evoluție oscilatorie a numărului emigranților.

b) Românii (considerați ca națiune), care au plecat din Statele Unite de la 30 iunie 1908 până la 30 iunie 1921

Dacă în cazul emigrărilor către America evoluția, deși oscilatorie, este ascendentă, în cazul repatrierilor evoluția rămâne oscilatorie, dar descrescătoare. Se observă că în 1908 numărul celor întorși era de 5264, iar în 1919 este de numai 60. În schimb, anul 1920 a adus cu sine o explozie a numărului repatriaților, peste 21.000.

Aceeași publicație maghiară, *Budapesti Hirlap*, prezintă și ea câteva statistici scoase din datele mișcării porturilor din străinătate, care arată că în 1896 au emigrat 24.649 persoane, la 1897 – 14106, la 1898 – 22802, la 1899 – 43394, iar la 1900 – 54.767 persoane²⁶ (bineînțeles că aceste date se referă la întreaga populație a imperiului). În funcție de categoriile sociale care preferă emigrarea, se constată că emigrează bărbații și femeile din clasa de mijloc, cei sănătoși și capabili de muncă, aceia care au bani pentru drum și se pot îngriji de îmbrăcăminte și de banii necesari din care să trăiască până găsesc de lucru. Emigrarea acestora este considerată „curată pagubă”, „pierdere de forțe de muncă, de forțe militarești și avere”²⁷.

Ion Enescu și Iuliu Enescu dau și ei o statistică pentru anul 1909 despre numărul persoanelor emigrate din zona Ardealului, Banatului Crișanei și Maramureșului. Cifra emigranților se ridică la 31.850 persoane, din care 20.912 bărbați și 10.988 femei. La sfârșitul aceluiași an s-au înapoiat 7.537 dintre emigranți, deci un minus de 24.313 persoane. Pe naționalități, românii reprezintă 46, 3 %; șvabii 22, 9 %; ungurii 17, 3 %; sașii 5, 3 %; slovacii, rutenii și alții 3, 4 %. Dintre emigranți, 79, 2 % – spre S.U.A; 16, 4 % – spre România; spre alte țări 4, 4 %²⁸.

²⁶ Schema emigrărilor în anul 1900 din Imperiul Austro-Ungar pe naționalități arată astfel: slovaci – 14170; maghiari – 9883; germani – 4393; sârbi și croați – 3928; ruși (ruteni) – 3116; olahi – 3092; alte naționalități – 306. Este de înțeles că toate aceste persoane nu au emigrat numai spre America, ci și spre alte țări din vestul sau estul Europei (*Extra Hungariam non est-ita*, în *Tribuna Poporului*, Arad, nr. 214 din 15/28 noemvrie 1901, p. 1-2).

²⁷ *Ibidem*, p. 1-2.

²⁸ Ion Enescu, Iuliu Enescu, *Ardealul, Banatul, Crișana și Maramureșul din punct de vedere agricol, cultural și economic*, ediția a II-a, București, 1915, p. 21.

Județul	Indivizi emigrați								
	După sex		Numărul total	După țările de destinație					
	Bărbați	Femei		Germania	România	Balceni	Europa	America	Alte țări
Bihor	790	238	1028	1	37	--	3	983	4
Maramureș	710	168	878	2	149	--	5	698	24
Satu Mare	1435	628	2063	--	4	--	3	2055	1
Sălaj	457	85	542	--	26	--	2	512	2
Arad	943	510	1453	39	122	5	--	1287	--
Total	4335	1629	5964	42	338	5	13	5535	31

Județul	Emigranți reîntorși								
	După sex		Numărul total	După țări					
	Bărbați	Femei		Germania	România	Balceni	Europa	America	Din alte țări
Bihor	284	41	325	--	21	--	--	304	--
Maramureș	113	13	126	--	--	--	--	126	--
Satu Mare	513	104	617	--	--	--	--	617	--
Sălaj	79	10	89	--	19	--	--	70	--
Arad	287	104	391	8	19	22	1	341	--
Total	1276	272	1548	8	59	22	1	1458	--

De asemenea, Iosif Ion Șchiopul ne prezintă în *Luceafărul* din Sibiu²⁹ o astfel de statistică pentru perioada 1905-1911, dar mai amănunțită. În conformitate cu datele oferite de acesta, numărul românilor plecați înainte de 1900 în America nu este mai mare de 1000. Abia după 1900 numărul anual începe să crească treptat: 398 în 1900; 761 în 1901; 2033 în 1902; 4740 în 1903; 4364 în 1904. Până în 1905 rapoartele nu specifică țara de proveniență, ci doar numărul emigranților. Abia din 1905 rapoartele încep să înregistreze țara de proveniență, sexul, ocupația, gradul de cultură³⁰.

Amploarea luată de acest fenomen în rândul populației rurale se poate observa și dintr-o scrisoare din 22 aprilie 1914 (dată din Ucuriș): „Iubite fiule, îți fac de cunoscut că dacă nu vrei să vini acasă să ne trimiți bani să ne lucrăm lucru că știi bine că noi nu putem lucra nimic și de ai lucru tu mai rămâi până la toamnă numai așa dacă ne trimiți bani de lucru să ne băgăm nopsamoși³¹ la sapă la casă și la tot lucru și de keltuială că aice la noi tare mere rău, nu mai ploe, tăte s-o uscat, grâu nu-i nimic, tăt l-au luat Dumnezeu dacă nu ploe (...) Că aice la noi nopsamoșii sunt scumpi, că azi cere la târsală³² 90 de bani dară la vara cum o să fie oare că nu-s oameni, că toți sunt duși la America sau la Biacino sau în ocne de cărbuni”.

Odată luată hotărârea de plecare spre acest Eldorado³³, dar și emoția de „a trece apa cea mare” la bordul unui vapor, chiar și la clasa a treia, îi face pe români să plece, la început individual, iar mai apoi în grupuri mici. Îmbarcarea pentru America se făcea în general în porturile germane Hamburg și Bremen, precum și în Italia în portul Fiume. În proporție de 95% emigranți ajungeau în portul New York, foarte puțini debarcau în Philadelphia, Baltimore

²⁹ Iosif Ion Șchiopul, *op. cit.*, nr. 7/1913, p. 220.

³⁰ *Ibidem*, vezi tabelul de la anexe.

³¹ „Nopsamoși” cu sensul de „zilieri”.

³² „Târsală” poate avea aici sensul de destelenire a pământului primăvara, dar și acela de prășit.

³³ Gelu Neamțu, *Unele aspecte privind emigrarea*, p. 145.

sau Quebec³⁴. Ellis Island, insula pe care au călcat aproape toți emigranții care au ajuns în portul New York³⁵, era zona unde aceștia erau supuși examenului medical și chestionați. Aici se întocmeau, prin intermediul ofițerului de emigrare, listele cu emigranții, care cuprindeau o serie de informații despre fiecare emigrant. În rubricile acestor liste erau notate numele complet, vârsta (ani și luni), sexul, starea civilă, ocupația, dacă știe să scrie sau să citească³⁶, naționalitatea (țara de proveniență), rasa (ex. român), ultimul domiciliu (țara și orașul), numele și adresa completă celei mai apropiate rudeni sau prieten în țara de proveniență, destinația finală (statul, orașul), semnalmente (înălțime, culoarea părului, ochilor), precum și locul nașterii (țara și orașul). Trebuie făcută precizarea că majoritatea emigranților plecau fără pașapoarte. Iar cei care aveau eliberate pașapoarte de autoritățile maghiare aveau neplăcuta surpriză de a-și vedea numele maghiarizate, precum și naționalitatea. Majoritatea românilor născuți pe teritoriul Ungariei erau trecuți în cartelele de identitate ca unguri. Statistic, în luna ianuarie 1902 a fost eliberat un număr de 9.171 pașapoarte. În aceste pașapoarte mai erau cuprinse și 899 persoane care-i însoțeau pe titularii documentelor³⁷. O practică interesantă era aceea, întâlnită adesea printre slovaci, de a pleca fără pașaport, primind unul în State, sau „împrumutau” de la alți emigranți, cu care semănau³⁸.

Ajunși, locurile de muncă cele mai frecvente au fost în ramurile industriale (fier și oțel), minele de cărbuni, automobile, cauciuc, precum și în industria cărnii. Femeile erau încadrate cel mai adesea în ramurile industriei textile, alimentare sau în comerț. Același Iosif I. Șchiopul scria că: „români care să se îndeletnicească cu o meserie oarecare sunt puțini și nici aceștia nu sunt în stare să dea înainte, pentru că aproape nici unul nu urmează în lumea nouă meseria pe care a învățat-o în lumea veche. Am cunoscut mulți cari acasă au fost cismari, iar aici s’au făcut brutari, băcani sau măcelari; altul a fost acasă cojocar, iar în America s’a făcut croitor sau barbier etc. Fiecare își alege o meserie nouă, pe urma căreia nădăjduiește să trăiască mai cu ușurință, apelând la sprijinul Românilor!”³⁹. Plata varia între 20 și 40 de cenți pe oră, iar câștigul era între 2 și 4 \$ pe zi⁴⁰. Orientarea emigrației spre industrie se datora și faptului că aceasta avea o deosebită putere de absorbție a forței de muncă ieftine. Salariile se plăteau săptămânal sau la două săptămâni, conferind astfel o oarecare securitate financiară. Veniturile realizate în agricultură erau mai mici, variind între 120 și 200 \$ pe an, iar în industrie peste 380 \$ pe an⁴¹.

Într-o scrisoare din 26 noiembrie 1915, adresată unui emigrant (Ardelean Ioan n.n. P.A), familia din țară îi scria: „să faci bine fiule loane să-mi trimiți vre 100 coroane că bucate n-avem că tentyu⁴² n-am putut băga, grâu au fost puțin, dară te rog să faci bine cu mine (...) că ai zis tu că mi-i băga slugă cu 100 floreni pe an numai să te las eu să mai șezi în America că tu ai zis că tu faci 100 fl. pe lună și la slugă îi da pe an 100 fl.”⁴³.

Viața grea a celor rămași în țară precum și lipsurile îi determină pe aceștia să vadă în cei plecați în America adevărați salvatori. Scrisorile trimise către ei sunt edificatoare în

³⁴ Șerban Drutz, *op. cit.*, p. 11.

³⁵ O statistică prezentată în *Tribuna Poporului* cu supușii austro-ungari debarcați în America în luna octombrie 1901, după naționalitate, arăta astfel: maghiari – 1172; slovaci – 1781; ruteni – 338; croați-slavoni – 1022; germani – 856; polonezi – 1100; români – 73; cehi moravi – 415; dalmatini moravi – 75; italieni – 129; de profesiune pungași – 656 (*Emigranții în America*, în *Tribuna Poporului*, Arad, nr. 14 din 20 ianuarie / 2 februarie 1902, p. 2).

³⁶ La 1893, Congresul american dă o lege prin care erau primiți ca emigranți doar cei care dețineau o sumă de 144 coroane, la 1894 suma scade la 5 coroane, iar în 1898 a căzut un proiect de lege care prevedea ca să fie primiți doar emigranții care știu scrie și citi (*Li se închide drumul!*, în *Tribuna Poporului*, Arad, nr. 219 din 24 noiembrie/7 decembrie 1901, p. 1).

³⁷ Din păcate, în cercetările realizate în Arhivele Statului de la Oradea și de la Arad nu am reușit să descopăr nici măcar un astfel de pașaport de plecare.

³⁸ *Emigrările*, în *Tribuna Poporului*, Arad, nr. 37 din 24 februarie/9 martie 1902, p. 3.

³⁹ Iosif Ion Șchiopul, *op. cit.*, nr. 8/1913, p. 258.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 259.

⁴¹ Stelian Popescu – Boteni, *op. cit.*, p. 153. Aceste date cu referire la cuantumul salariilor nu coincid la toți autorii. După calculele noastre, din datele oferite de Iosif Ion Șchiopul, un angajat care primea 4 \$/zi, într-o lună ajungea la o sumă de 112 \$, iar într-un an la 1.344 \$.

⁴² tentyu = porumb.

⁴³ Din calculele noastre 1 \$ = 2,5 fl.; 100 fl. = 40 \$/lună => 480 \$/an.

acest sens. Într-o scrisoare din 22 aprilie 1914 familia îi scria celui plecat: „dacă nu vrei să vini acasă să ne trimiți bani să ne lucrăm lucru”; „eu Ambroziu Hepuțiu zic frate Ioane că un ceas de jebu⁴⁴ nu merit eu de la tine pentru osteneala mea (...) trimitem un ceas de faimă de jeb țoloi⁴⁵ răsplăti eu”.

Într-o altă scrisoare, din 26 noiembrie 1915: „așa te rog să faci bine fiule Ioane să-mi trimiți vre 100 coroane că bucate n-avem că tentyu n-am putut băga, grâu au fost puțin”; „că dacă nu sau vut întâmpla bătaie asta am vut mai face noi cea vut pute dară pe aice este rău tare că 1 pereche de opinci este cu 24 corone, iar una pereche de cizme este cu 80 coroane, tare mare scumpete este aice”. La 7 ianuarie aceiași îi scriau: „și m-aș ruga fratele meu să trimiți bani dacă-i putea să-și ieie vakă că n-are lapte la prunc, că dacă Dumnezo tya trăi să vii acasă vaka care uoi lua dacă-i vini acasă o fi a ta numai să mănse lapte de la ie ne trabă nouă și iosagu tare-i scump și târgurile îs oprite”; „și io untyule, Florica nu voesce altu bine numai pă Paști să-mi trimăț 5 băncuțe să-m jeu o tare păretye de cizme o dă papuci că io tăta iarna nam putut me nicăire da casă”.

Pe 24 noiembrie: „noi te rugăm pe tine Ioane să faci tu bine să ne trimiț tu nește bani că și noi suntem nește omeni sclabi și în lipsă (...) că și aicse ai tare rău că totes scumpe, căbelu de grâu ai cu 20 de zglocz, tentyu cu 10 zglocz, tare ai rău pe aicse numai voi nu sticzi nimică”.

Pe lângă frecventa cerere de bani care reiese din aceste câteva spicuiri, mai putem observa și alte realități cu care se confruntau locuitorii satelor. Vedem că în 1915 locuitorii din Ucuriș și cătunul Bodiș nu au putut cultiva porumbul, iar producția de grâu a fost puțină: „că tentyu n-am putut băga, grâu au fost puțin”. Lipsa produselor agricole face ca să crească și prețurile: „căbelu de grâu ai cu 20 de zglocz, tentyu cu 10 zglocz”, dar și al animalelor: „și iosagu tare-i scump și târgurile îs oprite”. Izbucnirea războiului a adus cu sine și o scumpire a prețurilor produselor de natură personală: „aice este rău tare că 1 pereche de opinci este cu 24 corone [iar] una pereche de cizme este cu 80 coroane, tare mare scumpete este aice”; „să-mi trimăț 5 băncuțe să-m jeu o tare păretye de cizme o dă papuci...”.

Trebuie avut în considerare faptul că puțini dintre cei care au plecat în America au rămas acolo. Scopul lor era acela de a câștiga o sumă de bani cu care mai apoi să se întoarcă acasă. I. I. Șchiopul scria că: emigranții noștri români azi sunt încă aproape toți călători, cari au venit aproape toți fără excepție numai cu gândul de-a câștiga cât mai mulți bani și în vremea cea mai scurtă, pentru a putea plăti datoriile de-acasă. Nimic nu dovedește mai mult că cei mai mulți dintre emigranții români de azi se gândesc să se înapoieze în țara veche, decât faptul că foarte puțini (poate nici o sută) sunt cetățeni americani și foarte puțini cer să li se libereze „hârtia întâiu” (first paper), în care se cuprinde declarația că vreau să se încetățenească⁴⁶. „A reuși” în viața de emigrant însemna pentru mulți realizarea unei sume de minimum 1.000 \$ („mia și drumu”) cu care mai apoi să se întoarcă acasă unde să își poată plăti datoriile către bănci sau să-și cumpere o bucată de pământ sau, de ce nu, să pună pe picioare un atelier meșteșugăresc⁴⁷.

La fel și Șerban Drutz prezintă o statistică a fluctuației „populației românești în Statele Unite considerând numărul celor admiși sau plecați în cursul anului fiscal 30 iunie 1920-1921”⁴⁸.

Anul	Admiși			Plecați			Creștere (x) sau descreștere (-)
	Emigranți nestabiliți	Emigranți stabiliți	Total	Emigranți nestabiliți	Emigranți stabiliți	Total	
1920	1890	132	2022	21506	934	22440	- 20418
1921	25817	206	26023	9297	669	9066	x 16057

⁴⁴ jeb = buzunar.

⁴⁵ țoloi = țî-l voi.

⁴⁶ Iosif Ion Șchiopul, *op. cit.*, nr. 8/1913, p. 259.

⁴⁷ Gelu Neamțu, *Unele aspecte privind emigrarea ...*, p. 152.

⁴⁸ Șerban Drutz, *op. cit.*, p. 15.

Întoarcerea multor emigranți acasă nu s-a făcut din dorința lor de a se întoarce, ci forțați de împrejurări: condițiile de viață și de muncă destul de dificile, precum și bolile contactate în fabrici, uzine sau mine. În aceste sens Vasile Lucaci scria că: „Acești emigranți, toți muncitori agricoli acasă, în America sunt angajați la lucrările cele mai grele, în uzine, în fabrici, în mine de cărbuni. E drept că sunt plătiți, câștigă mult, însă în puțină vreme, în câțiva ani se enervează, se istovesc, slăbesc din toate puterile și se întorc acasă cu bani, dar incapabili de orice muncă și se prăpădesc înainte de vreme, în boalele contractate prin fabrici și mine”⁴⁹. Același lucru s-a întâmplat și cu Ardelean Ioan, personajul principal al acestor scrisori, întors acasă definitiv în 1919, cu vederea slăbită și pe care o va pierde definitiv în scurtă vreme.

Ardelean Ioan nu a fost singurul om plecat din sat. Alături de el am mai identificat un număr de aproape 50 de persoane emigrate spre S.U.A. după 1900⁵⁰. Alături de aceștia, cu siguranță au fost mulți alții plecați spre țările Europei, dar despre aceștia nu avem informații concrete.

Statisticile realizate și publicate în presa de la începutul secolului trecut ne pot dezvălui uriașul impact pe care l-a avut fenomenul emigrării. Timide la început, ele au sporit an de an, devenind o problemă pentru autoritățile austro-ungare, dar și pentru partidele românești, care încearcă să impună o serie de restricții pentru posibili doritori de emigrare.

Studiul de caz, realizat pe baza câtorva scrisori trimise din țară către cei plecați în America, poate releva o serie de realități cu care se confruntau românii rămași acasă, problemele de natură existențială, dar și dorințele lor exprimate uneori stângaci. Alături de aceste scrisori sunt interesant de urmărit și registrele vapoarelor în care erau înscrise persoanele care călătoreau, ele oferind o serie de informații despre emigranți.

ANEXE⁵¹

1. Scrisoarea din 21 octombrie 1910 adresată lui Ardelean Ioan de familia din țară prin Vesza Ambrus

„Prin acesta epistolă te fac de cunoscut că carte o am primit și cipu⁵². Și mai departe îți poftescu voe bună și senătate noi suntem senetoș și prunsi sunt senetoș și Moisii când teo vedut în cipu teo cunoscut și nanăta o murit la Pașce erea bătrână Fira. Și mai departe spun sem trimiți o sută de florinți și mai de parte eu sunt [s]crietor de carte Ambroziu noi suntem senetoș și Todor e însurat și petrecse bine cu muere și șo luat cai și noi îți trimitem voe bună și senetate și dicsem toți cun cuvânt se ajute bunul Dumnezeu[u] se poți scluji în Amerika cât îi voe, și asta te rog lanoș sem scrie de Mikulae Hepucz adică de șogoru⁵³. De la noi o venit Mikulai și Haie veri șogorului din Amerika și tari rău s-o lăudat și ne-o spusu de șogoru de Mikulai din Ukuriș dicse că nare pe Dumnezeu și nu cāndește [gāndește] la csilegyu⁵⁴ lui ca un sclugă și ca un om ne un trebuit (?) că este om mers în Amerika și nare nicsi un nekaz și nicsi un csilegy și trimite bani cu mine (?) și mai departe lanoș spun se trimite carte la șogoru Hepucz Mikulai dacă nu o fi cu tine un to loc [într-un loc] și la anti voe bună și senetate poftim și se puteți veni în pacse cu voe lui Dumnezeu. Nuța Flori îți trimite voe bună și senetate și ... nu sor măritat nics so însurat nime. Nuța bușunului so măritat tāt după loane lui Milenti.

Scrietor de carte Vesza Ambrus
1910 oktober 21 lea”

⁴⁹ Stelian Popescu – Boteni, *op. cit.*, p. 157.

⁵⁰ De văzut în acest sens site-ul www.ellisland.org.

⁵¹ Trebuie făcută precizarea că în cadrul scrisorilor publicate am păstrat grafia timpului, intervenția noastră în text este minimă, de punctuație și de clarificare a anumitor cuvinte.

⁵² cipu = fotografie, poză.

⁵³ șogor = cumnat.

⁵⁴ csilegy = copii.

2. Scrisoarea din 7 ianuarie 1913 adresată de Ardelean Petru fratelui său Ardelean Ioan

„Acestă Epistolă este dată dela mine cu numele Argyilyan Peter în luna lui Ianuar în 7 – lea. Io Ioanye am vîndut boii cei dă astă toamnă și jam dat cu 20260 și o fost de 4 ani în primăvara asta și Petre zice așe să nu fii amărît fratyimny dîr ce nu ȕam trimăs kartye că nanăta Tijana o fost tăt betyagă că uo dorut o ȕiță și numai în una are ȕiță și cumpără mnyere la prunk și laptye și caprele o murit și nu numai la noi o murit numai la tăt satu. Și maș ruga fratele meu să trîmă(t) bani dacai putea săș jeje vakă că nare lapte la prunk că dakă Dumnezo tya trăi să vii akasă vaka care uo lua dacăi veni acasă o fi a ta numai să mînce lapte de la e ne trîbî nouă. Și iosagu tarei scump și tîrgurile îs oprite de astă toamnă că zace iosagu de gură și fîn avem bogat că am putea țîne 4 boi. Și bukate nu avem să vîngyem să ne luăm o tare crapă [capră] că o [eu] cîtam fost betegă tăta [tot am] vîndut pă tenty șam luat ce nyo trebit tăt și grău neam băgat și loane vrei tu să iei pă fata Dejului o ba. Și așe spune tatăt[ău] că să nu trimăț bani la stonar⁵⁵ că no murit calu nici pă poarta Katițî să nu trimăț că ma[i] are ban luat din casă că pote zice stonaru dacă nu tatăto să plătyești tu bani aceie. Io fratyimny dîrtaceie am luat tuluci aceie de 3 ani șiam dat bani tăt pă ji cās mîndri și îs cît ceilalt de mari.

Și io untyle Florica nu voiesc altu bine numai pă Paști sām trimăț 5 băncuțe sām jeu o tare păretye de cizme o dă păpuci că io tătă iarna nam putut mere nicărie da casă numai tăt lîngă maika a șezut că o fost betyagă. Îs a tău iubit șogor Lika mulțamește Domnului că ești sănătos să ai grijă să nu păț (?) cum saude că sînteț alți și îț trimăț voe bună și sănătate. Și sorăta Flore îț pofteste voe bună și sănătaty și cun cuvînt cu toț pruncilor și cîndu trimite carte scrio la șogoruto Lika că cum me lucru pacolo și bagă ... în Anderson voe bună și sănătaty dela nepotuto dela Șandor și tăt întrabă că cînd o vini untyu. Și fratyito Petre îț trimite voe bună și sănătaty și dela nanăta și dela prunci lor dela Florica și Togyere iaresi îț trimite voe bună și sănătaty și dela tatăto. Și Firuța îț trimetye voe bună și sănătaty.

Și scrietor de carte îi pruncu Firuțî Miculai cel mare Petre.”

3. Scrisoarea din 23 octombrie 1913 adresată de Popa Șandor lui Ardelean Ioan

„Datul epistoli din Bogy dela mine Popa Șandor anu 1913. Dorite Ardilian Ianoș eu dorescu ați face de cunoscut că eu mis sănătos cuntriagă familie tătă, dară asemine și ȕie ați poftescu dară ați spun că cum stă triaba cu Flore Nuțului. ȕîne minte cuvintele mele că eu ați spun fincă [fiindcă] ai bizut lucru teu pă mine. Nu socoti tu că dară eu voiescu se ocolesc eu banii tăi la mine după cum se pote tâmpla seți fi scris cineva, dacă Ambru ori altu din parte lor eu doră numai voiescu se șeptelescu cu bani tăi. Eu nu nicie dicie naș ave cie se mîncu odată eu nus daciela au cum socotești tu cam putut senbiu pe Flore Nuțului mai bine de cum lam inbiet că am vezut cum încurcă ei cu mine că icie se tem 2 oameni mărturie se ăi dau bani acie dară eu bucuroș iam vu da numai am văzut vorbile lor că icie [zice] cătă mine că i așe vre se trimiți tu la ii [ei] 2800 corine [coroane] și ei ați dă ȕie drept pe jumătate de casă și de pămîntu de la Ucurișu. De la Bogyu nui vorbă eu am zis căi bine numa zicu eu dapu⁵⁶ dacă sar tâmpla se muriți cumva nu mam făcut eu că nu mă bizui aveți numai trabă zicu eu se trimitem la el vâltaoăle⁵⁷ tâte se le plătiască el cum lia pute se le vadă el și dacă nu o fi atite vâltoaă cāt se tragă cu bani acie cu 2800 corone se ăi trimită la voi fiscarăsiu lor. Ambru o is că nu așe numai bani toți la i se vie că așe o vorbit cu tine ăn carte. Eu zicu măi Ambrule voiești tu dreptate cu omeni aiștie și cu aciela din America. Voiescu zicie. Ambru auzitai vorbile acielui dela America și a oamenilor aistora, aciela diela America așe zicie că ca pe doi părinți ăi iubește și le făgădește că până la morte ia jubi așe dară credem că așe o fi. Facăi oameni aiștie așe drept că cie are mult puțin se dieie în brîncă la loane avere și diela Bogy și diela Ucuriș și se sentăbule astăzi și se naibă drept de folosință până după morte lor

⁵⁵ stonar = medic veterinar (?).

⁵⁶ dapu = dar.

⁵⁷ vâltaoă = datorii.

i se porunciască ca și pănacuma numai loane se aibă drept se să însore acolo în casă până trăiește ei dacă o ave voie. Icie că nu der lume, eu zicu ciofi dară i zicie că așe se dei bani la ei, eu zicu că de sar așe i zicie că sa cădie eu zicu cu a me voie nu facu așe că miaducu aminte că nu a fi bine la capăt. Eu zicu iubiți voi pruncu acielă, iubim zicie și nu ni trabă se mâncăm alui acieste dată dară parte numai de la Ucurișiu dacă nu voiți cie de la Bogyu și elu va facie samă de toți bani cu cari ați vorbit 2800 corone așe îndatorie cie rămâne avost se fie. I nicie cum numai zicie eii ai dăm jumătate din pământu dela Ucurișiu și din casă și din tăletiu⁵⁸ și pă ei să nui ăntrebe nime că cia face cu bani băga ie în bancă ori ba e și zicie că și istalaltu după morte lor ți la da ție numai ciel diela Ucurișiu ciel de la Bogyi nicie cum eu așe zicu întră 10 mărturie, dacă tu faci cum vorbescu eii câtă tine ăți dau eu avere me tăță dacă nu adoă oră i daș cumpăra moșie acie dacă ța trebui după cum ai cunoscū omeni acie, cându ai înbiu eu pă ii frumos și zicu așe dacă voi nu vă bizuiți în fiecioru acielă că nu a griji di voi dați drept numai după morte vostă se potă el porunci, nu vrie nicie cum numai se dai bani aiștie toți la ei se facă cia vre cu ei bine că așe zicie ei că ia băga în bancă da eu nu credu cându a făcut ei datorie 2800 corone și o avut pruncu lor amu nu a facie cându nare numai un străin. Auzi, țineți traba, mâncăți tu serăcie ta, și pă bani să te baji și a două oară săi [r] ăscumperi dacă facie cum zicu eu te bagă dantolocu⁵⁹ nu iar atai voie. Bătrănu Misa cuscrilor așe umblă la ei cum ar fi fata lor acolo la ii și tăț sfatu este pă eii gândiește cor lăsa moșie la pruncu fieti lui că așe audu vorbindu omeni că icie că așe samănă pruncu pă Tyodore cum ar fi tiet din el și dabdiel vedie Iliana și mai tot la ei pruncu acielă și se ajută auzi tu dacă îi facie cum ei or vre tu buctezi auzi, te cunoscū eu că nu ești tu cându trimiți tu carte să ai dau numai bani întră 2 mărturie nu se lucră așe”.

4. Scrisoarea din 22 aprilie 1914 adresată de Pater Florian și Popa Ileana lui Ardelean Ioan

„Dată din Ucuriș 1914 aprilie 22 lea

Iubitul și mult doritul nostru fiu Ioane îți fac de cunoscut că ne aflăm și mai bine și mai rău ca omeni cei bătrâni mai mult beteji de cât sănătoși. Și mai departe iubite fiule îți fac de cunoscut că dacă nu vrei să vini acasă să ne trimiți bani să ne lucrăm lucru că știi bine că noi nu pute[m] lucra nimic și de ai de lucru tu mai rămâni până la tomna numai aș dacă ne trimiți bani de lucru să ne băgăm nopsamoși la sapă la casă și la tot lucru și de keltuela că ace la noi tare mere rău nu mai ploe tote so uscat, grău nui nimica tot lau luat Dumnezeu dacă nu ploe și pentru ace amai chizui noi până la tomna daca ai de lucru dacă nu ai vină acasă și lucră, o vină acasă ori ne trimite bani, bani de nui putem face din nimic că nave(m) pe ce să facem. Că aice nopsamoș sunt scumpi că azi cere la târsala 90 de bani dară la vara cum să fie ore că nus ómeni că toți sunt duși la America sa(u) la Biacino sau în ocne de cărbune.

Dară eu Ambrosiu Hepuțiu zic frate Ioane că un ceas de jebu nu mirit eu de la tine. Pentru osteneala mea să întrebi de Ianoș Kosoban sau de Șandor cât mam luptat eu dară și mai bine și tată to și fratele tău Petre face bine trimitem un ceas de faimă de jeb țoloi răsplăti eu dacă nu, crede ce îți vorbesc.

Dacăi vrea sămi trimiți poți întreba și de Ioanaș că el ști bine că cum sunt eu cu cuscri Flore și Ileana, dară și cu tine aș vre să fiu bine. Mai departe voe sănătate poftesc pt 0 [pentru tine] eu al tău Bace și nană Ileana.

Rămânem de bine voitori altai.

Rămas bunu.

Dară și eu ca scriitoru de carte cu numele Ambrosiu Hepuțiu econom zic să fie în pace lui Dumnezeu. Rămas bun fraților mei în America și eu în Ucuriș cu toți con cuvânt Doamne ajutăvă.

1914 IIII/22

Da de loc ne trimite bani fiule Ioane”.

⁵⁸ tăletiu = grădină.

⁵⁹ dantolocu = în alt loc.

5. Scrisoare din 24 noiembrie? adresată de Pater Florian și Popa Ileana lui Ardelean Ioan (deținem doar primele două pagini)

„Această epistolă este dată dela mine cu numele Patăr Flore și dela a sa soție Ileana. Noi Ioane amîndoi dinpreună ne aflăm vii și sănătoși pînă în facșere acseștie epistolă fie Dumnezeu lăudatu și măritu că navem nicsi un banu și asta vei ști că noi am primitu amu decurînd dela tine o carte în care tote cuvintele care nei scrisu leam înțelesu la care și noi amîndoi din preună eu Patăr Flore și ame soție Ileana ați poftim voe bună și sănătate, și tu Ioane tare nei înfruntatu cu nește cuvinte tu așe nei scrisu în carte asta și ai zis că nei trimesu 3 cărți dară noi nam primitu nicsi una pînă amu asta tu așe nei scrisu noă că să nu gîndim noi la tine că dară tu vei fi un băutoru noi nu team întrebatu despre asta. Pote că tu gîndești că noi pentru asta nu țam trimesu ție cărți și asta te rogu Ioane să vorbești cu Șandoru să facă bine sămi trimată 26 corone care ai plătitu camăta detu bani lui. Mai departe noi te rugăm pe tine Ioane să faci tu bine să ne trimeti tu nește bani că și noi suntem nește omeni sclabi și în lipsă ar trebui să te mai gîndești și despre noi cu cseva să nu ne uiți așe tare că și aicse ai tare rău că totes scumpe căbelu de grău ai cu 20 de zglocz, tentyu cu 10 zglocz, tare ai rău peaicse nu îi nimică numai așe stăm și noi cu capu la brîncă și asta îți facem de cunoscut că noi am dori să vii tu acasă nu gîndi că dară noi nam vre să vii tu acasă. Noi te dorim să vi cîtu mai curîndu. Mai departe noi nu avem cse săți mai scriem numai âcz poftim voe bună și sănătate Dumnezău să fie cu noi și cu tine amin. Mai departe și eu scrietoru de carte Ioan Styan vă poftescu pacse și aldatu Domnului la tocz frați mei în Domnu, și asta să credeți că eu misu luoatu cătană amu fostu sorozasu (?) cu fecșori dela 24 ani pînă la 36 ani și a luoat de la noi 7 fecșori ...”.

6. Scrisoare din 26 noiembrie 1915 adresată de Pater Florian și Popa Ileana lui Ardelean Ioan

„Dată din Ucuriș 1915 november 26 lea
Iubite fiule Ioane!

Noi venim ați face de cunoscut că nu ne aflăm prea bine că eu sunt tot cam beteag dară Nanăta Ileana este pe pat de 3 săptămîni ea nu sau pt [putut] sculat de pe pat dară de noi este rău așa te rog să faci bine fiule Ioane sămi trimeti vre 100 coroane că bucate navem că tentyu nam putut băga grău au fost puțin dară te rog să faci bine cu mine că știi bine că noi așa am avut târg că eu mam dat la tine în ținare dară tu nuți mai aduci aminte de ni știi bine că ai zis tu că mi băga slugă cu 100 floreni pe an numai să te las eu să mai șezi în America, că tu ai zis că tu faci 100 fl. pe lună și la slugă îi da pe an 100 fl. dară eu mă chinuesc aice ca vai de mine că rîde omeni de mine că nici o haină nam pe mine de Domne ajută nici lemne să mă încălzesc numai șed ca un greșit dară te rog mai odată săți aduci aminte de târgul nostru. Bine te bagă de seamă că meam dat avere ție că să mă păzești cu tot cem treabă pînă la moartea nostra, că dacă nu sau vut întâmpla bătaie asta am vut mai face noi cea vut pute dară pe aice este rău tare că 1 pereche de opinci este cu 24 corone de unde să trăesc eu așa. Am era nam putut face nimic că sau pus o erna grea de 2 septămîni este zăpadă și frig. Că eu mă ținu de târgul nostru și era [iar] mai zic una că tu de numi trimeti mie ajutor bani care țam scris aice eu sunt sâlit sămi cat de baiu că să peru nu moi lăsa. Una pereche de cizme este cu 80 corone tare mare scumpete este aice că grău nu avem ce să fac mai departe știi bine că din ziua care țam dat avere mea ție să mă ții pe mine și pe muere ești îndatorat sămi dai tot cem treabă. De nu alta și apă sămi aduci în casă ori bai slugă sămi aducă. Mai departe și doctor de câte ori mea fi de lipsa de el nu gîndi că pârîe după ce țam dat eu ție este în mîna eu nu aș vrea să avem noi vorbe slabe la olalta te rog săți împlinești datorința ta față de noi cum să cade nu te lua dupe nime. Că iubite fiule tu mea trimes mie 1410 floreni asta este bine, numai că eu nu țam vîndut ție numai cu ținare mea pînă la morte și a femeii mele, dară eu așa gîndesc că și în tine este cujet eu tot aștept sămi mai trimeti tu ceva mie dară tu nimic te rog să faci bine sămi trimeti 100 corone. Ști Petre vostru cum am avut noi târg și mai mulți omeni din sat, sămi dai tot cem treaba din

ziua acea în nainte, știi bine că meai scris încă că mi trimite bani sămi iau o vaca dară de acea nam baiu. Ba că Țar fi datorința ta așa te rog să iai bine în seamă cuvintele aceste scrisă că nus glume, că și celea de mai de unăzi aceste sunt de sigure că tu tea legat că mi Ținea pe mine și femeia mea până la morte cu tot cu ce ne treabă hane ce ne treabă noua este scrisă aicele și înparie dară și omeni care au fost de față le știu și astăzi tote. Îți poftim voie bună și sănătate din totă inima și dela bunul Dzeu.

De bine voitori ai tăi iubiți bace și nană rămânem ca martori.

Salutare de la toți”.

7. Iosif Ion Șchiopul, *Românii din America. O călătorie de studii în Statele Unite*, în *Luceafărul*, nr. 7, 1913, Sibiu, p. 220.

Anul	Austria	Unga- ria	Româ- nia	Alte Țări	Total	Băr- bați	Femei	Copii	Anal- faței	Profe- sioniști	Mese- riași	Agri- cultori	Mun- citori
1905	94	7167	423	134	7818	7244	574	153	2194	14	223	2172	4694
1906	10811		297	317	11425	10561	864	201	4059	25	264	8504	1560
1907	18429		339	432	19200	17779	1421	248	7373	18	422	14959	2114
1908	8791		333	505	9629	8478	1151	304	3609	28	258	6976	999
1909	85	7537	113	306	8041	7036	1005	328	2702	13	96	4775	1304
1910	112	13435	267	385	14199	12602	1597	389	5034	21	217	6575	5561
1911	190	4582	145	404	5311	4228	1087	365	1646	17	213	1906	1903

LÉGATION DE ROUMANIE
AUX ÉTATS-UNIS D'AMÉRIQUE
 AU NOM
 DE SA MAJESTÉ FERDINAND I-ER
 ROI DE ROUMANIE

Le présent passeport est délivré à... *Ioan Ardelean*
 Né à *1885 à Uuris Bihor*
 Domicilié à *Anderson, Indiana*
 De profession *Agriculteur*
 Voyageant en *Roumanie*
 Délivré à *INDIANAPOLIS*
 Le *18* 1919
 Par La Légation de ROUMANIE
 et valable
 POUR UNE ANNÉE
 POUR LE MINISTRE
 Le Commissaire du Gouvernement
Autajji
 No. **10909** Taxe de \$2.00

 Base du passeport

SIGNALEMENTS
 Age *34*
 Taille *Moyenne*
 Cheveux *Noirs*
 Front *Régulier*
 Yeux *Bruns*
 Nez *Ordinaire*
 Bouche *Ordinaire*
 Barbe *Rase*
 Menton *Brandy*
 Teint *Roux*
 Signes Particuliers *Neant*

VISA Va pour se rendre en Roumanie
 Chicago, le *AUG 21 1919*
Nalez D. Breust
 Consul de Roumanie

Pașaportul de întoarcere din America al lui Ardelean Ioan, eliberat la 18 august 1919 (față)

Pașaportul de întoarcere din America al lui Ardelean Ioan eliberat la 18 august 1919 (verso)

Fotografii ale emigranților în America

Data din Ucuris 915 november 26 le
 Subite fiule Ioane!
 Noi venim ați face de cunoscut
 că nu ne aflaon prea bine că
 eu sunt tot cam beteag dăra ta
 ta Ileana este pe pat de 3 săptămîni
 ea nu can st sculat de
 pat dăra de noi este sãu așa
 te rog să faci bine fiule Ioane
 sãmi trimeti ore 100 corane că
 bucate nãvem că tentu nãm
 putut băga grãn au fost putine
 dăra te rog să faci bine cu mine
 că stii bine că noi așa am avut
 tãrg că eu mãm dat o la tine
 în tinere dăra tu nuți mai adu
 aminte de noi stii bine că ai
 kis tu că mi baga slugă cu 100
 floreni pe an numa să te dă eu
 să mai seki în america. că
 tu ai kis că tu faci 100 fl. pe lun
 si la sluga îi dă pe an 100 fl dă
 eu ma chinuier aice ca vai de mis

Scrisoarea din 26 noiembrie 1915 adresată lui Ardelean Ioan